

XENOPHON: HELLENIKA, 3. BOG

oversat af Lysander N. Cronhammar

Således endte borgerkrigen i Athen. Derefter sendte Kyros budbringere til Lakedaïmon med krav om, at lakedaïmonerne skulle gengælde den velvilje, han selv havde vist dem under krigen mod athenerne. Eforerne anså dette for rimeligt, og de pålagde den daværende *navarch* Samios at yde Kyros den hjælp, han måtte have brug for. Og Samios gjorde præcis, hvad Kyros bad ham om, og det endda med stor iver: Han slog nemlig sin egen flåde sammen med Kyros' og ledsagede ham til Kilikien, hvor han gjorde den kilikiske hersker Syennesis ude af stand til at yde Kyros modstand på land under hans march mod Storkongen. [2] Hvordan Kyros samlede en hær og med den drog indlands mod sin bror, hvordan slaget foregik, hvordan han døde, og hvordan hellenerne derefter slap tilbage til havet, er nedskrevet af Themistogenes fra Syrakus.

[3] Da nu Tissaphernes blev udsendt som satrap over de områder, han selv såvel som Kyros tidligere havde behersket, fordi Storkongen mente, at han havde været værdifuld under krigen mod hans bror, krævede han straks, at samtlige ioniske bystater skulle være underlagt ham. Eftersom ionerne ønskede at være frie og samtidig frygtede Tissaphernes, fordi de havde foretrukket Kyros frem for ham, mens han levede, nægtede de ham adgang til deres byer; og de sendte gesandter til Lakedaïmon og opfordrede til, at de som Hellas' forkæmper tog sig af dem – hellenerne i Asien – og sørgede for, at deres land ikke ville blive hærget, og at de selv ville forblive frie. [4] Lakedaïmonerne sendte dem så Thibron som *harmost* og med ham en hær bestående af omtrent 1.000 *neodamoder* og 4.000 af de øvrige peloponnesere. Thibron forlangte tilmed 300 athenske ryttere og sagde, at han selv ville sørge for deres løn; og athenerne sendte ham nogle af dem, der havde tjent i kavaleriet under De Tredives ud fra den overbevisning, at det ville være til fordel for folket, hvis disse omkom i udlandet. [5] Efter sin ankomst til Asien, samlede Thibron yderligere tropper fra de hellenske bystater på fastlandet – for på daværende tidspunkt adlød alle bystater enhver lakedaïmoners befaling. Med denne hær valgte han af hensyn til sit kavaleri ikke at begive sig ned på slagmarken, men var tilfreds, hvis han, hvor end han kom, var i stand til at beskytte landet mod plyndring.

[6] Men da de, der var rejst indlands med Kyros, var vendt uskadte tilbage og havde sluttet sig til ham, konfronterede han omsider Tissaphernes' styrker på slagmarken og bemægtigede sig Pergamon, som frivilligt underkastede sig, samt Teuthrania og Halisarna, som var behersket af Eurysthenes og Prokles, efterkommere af lakedaimoneren Demaratos. Dette landområde var blevet ham skænket som gave af Storkongen til gengæld for hans krigstjeneste mod Hellas. Broderparret Gorgion og Gongylos sluttede sig også til Thibron. Den ene beherskede Gambrion og Palaigambrion, den anden Myrina og Gryneion. Disse bystater var ligeledes blevet skænket Gongylos som gave af Storkongen, fordi han som den eneste af eritreerne var persisk sindet og var blevet landsforvist af samme årsag. [7] Der var også nogle svage bystater, som Thibron tog med magt; hvad angik den såkaldte ægyptiske Larisa, omringede og belejrede han bystaten, da den nægtede at underkaste sig. Og da han ikke så sig i stand til at indtage den, saboterede han en vandledning og begyndte at grave en underjordisk kanal i forsøget på at afskære indbyggerne deres vandforsyning. Men da disse blev ved med at løbe ud fra murene og kaste træ og sten i kanalen, konstruerede han en træbarak og placerede den over vandledningen. Den løb lariserne imidlertid ud og brændte ned i ly af natten. Eftersom han ikke syntes at udrette noget, sendte eforene bud til Thibron om at forlade Larisa og føre hæren mod Karien.

[8] Men da han var nået til Ephesos og var i færd med at forberede marchen mod Karien, ankom Derkylidas og overtog kommandoen. Han havde ry for at være en yderst snedig rad og havde endda fået tilnavnet 'Sisyphos'. Thibron vendte altså hjem, og her blev han idømt en bøde og sendt i landflygtighed: De allierede havde nemlig anklaget ham for at tillade hæren at plyndre venner. [9] Derkylidas var bevidst om, at Tissaphernes og Pharnabazos nærede mistro overfor hinanden, så da han havde overtaget hæren, indgik han en aftale med Tissaphernes og førte hæren til Pharnabazos' provins, eftersom han foretrak at bekrige dem en af gangen frem for begge på samme tid. Desuden var Derkylidas fra tidligere fjendtligt stemt overfor Pharnabazos: Da han var *harmost* i Abydos, dengang Lysander var *navarch*, havde Pharnabazos nemlig rettet beskydninger mod Derkylidas, som havde måtte stå med sit skjold på armen, hvilket er at betragte som en skændsel for enhver lakedaimoner med respekt for sig selv: Det er nemlig straffen for manglende disciplin. Dette var altså også medvirkende til, at Derkylidas langt hellere ville gå imod Pharnabazos. [10] Og straks viste han sig forskellig fra

Thibron i sin ledelse ved at føre hæren gennem venligtsindet territorie hele vejen til den del af Æolien, som Pharnabazos beherskede, uden at gøre de allierede fortræd. Denne del af Æolien tilhørte ganske rigtigt Pharnabazos, men så længe han levede, regerede dardaneren Zenis som satrap over området i hans sted. Da han døde af sygdom, og Pharnabazos forberedte sig på at overdrage satrapiet til en anden, drog Zenis' kone Mania, som selv var dardaner, til Pharnabazos med et stort følge og medbragte gaver, både til at skænke Pharnabazos selv, men også så hun kunne opnå velvilje hos hans konkubiner og de mænd, der havde størst indflydelse hos ham. [11] Da hun var kommet i audiens, sagde hun: "Pharnabazos, ikke blot var min mand en ven af dig på andre punkter, men han betalte dig tilmed sin tribut på en sådan måde, at du roste og ærede ham. Hvis nu jeg formår at tjene dig ligeså godt som han, hvorfor skulle du så indsætte en anden som satrap? Skulle jeg derimod på en eller anden måde ikke leve op til dine forventninger, vil det da så sandelig være i din magt at fratage mig embedet og give det til en anden!" [12] Da Pharnabazos havde hørt dette, vurderede han, at denne kvinde burde være satrap. Og da hun havde overtaget magten i området, betalte hun mindst ligeså mange tributter som sin mand havde gjort, og i tilgift dertil medbragte hun altid gaver til Pharnabazos, når hun besøgte ham; og når han begav sig til hendes provins, fik han en langt smukkere og sødere modtagelse end hos sine andre undersåtter. [13] Hun opretholdt hans herredømme i de byer, hun overtog, og af de kystbyer, der ikke var ham underlagt, pådragede hun sig desuden Larisa, Hamaxitos og Kolonai efter at have stormet deres bymure med en hellensk lejehær, mens hun selv så til fra sin vogn. Når nogen gjorde sig fortjent til hendes bifald, sparede hun ikke på gaverne og udrustede således sin lejehær på strålende vis. Hun deltog også i Pharnabazos' felttog, når han gik til angreb på myserne eller pisidierne for at have hærget Storkongens land. Derfor tildelte Pharnabazos hende storslåede æresbevisninger til gengæld og kaldte hende undertiden til sig for at spørge hende til råds. [14] Mania var allerede over 40 år, da hendes svigersøn Meidias blev ophidset af nogen, som sagde, at det var en skændsel, at en kvinde herskede, mens han selv var gemen borger. Og selvom Mania vogtede sig nøje for andre, sådan som det er passende i et tyranni, havde hun fuld tiltro til Meidias og modtog ham som en kvinde nu engang modtager sin svigersøn. På denne måde siges han at være sluppet ind og have kvalt hende. Han dræbte tilmed hendes søn: en smuk, ung mand på omtrent 17 år. Da han havde gjort det, bemægtigede han sig de befæstede bystater Skepsis og Gergis, hvor størstedelen af

Manias formue befandt sig. De andre bystater nægtede ham imidlertid adgang, og de lokale garnisoner sikrede i stedet Pharnabazos' herredømme dér. Derefter sendte Meidias gaver til Pharnabazos med anmodning om at beherske området på samme vilkår som Mania. Pharnabazos svarede imidlertid, at han kunne gemme sine gaver, indtil han personligt ville komme til Meidias og tage både ham og gaverne: Han ønskede nemlig ikke at leve uden at hævne Mania.

[16] Det var på dette gunstige tidspunkt Derkylidas ankom, og straks indtog han på en enkelt dag kystbyerne Larisa, Hamaxitos og Kolonai, som frivilligt underkastede sig. Han sendte også bud til de æoliske bystater og opfordrede dem til at befri sig selv, åbne deres porte for ham og blive hans allierede. Indbyggerne i Neandria, Ilion og Kokylion fulgte nu denne opfordring; for de hellenske garnisoner i disse bystater var ikke just blevet godt behandlet efter Manias død. [17] Lederen af garnisonen i Kebren – en yderst stærkt befæstet by – var derimod overbevist om, at han ville blive hædret af Pharnabazos, såfremt han opretholdt hans herredømme i bystaten, og nægtede Derkylidas adgang. I vrede forberedte Derkylidas sig nu på at tage bystaten med magt; men da hans første ofring ikke gav gunstige varsler, forsøgte han igen den følgende dag. Da denne ofring heller ikke faldt heldigt ud, forsøgte han igen på tredjedagen – og således fortsatte han med at ofre i fire dage til sin store frustration; for han var ivrig efter at gøre sig til herre over hele Æolien, før Pharnabazos kunne nå at komme til undsætning. [18] Athenadas – en af Sikyons *lochager* – mente, at Derkylidas spildte tiden, og at han selv var i stand til at afskære indbyggerne i Kebren deres vandforsyning, og han stormede frem med sin deling og forsøgte at blokere deres kilde. Men folkene i byen rykkede ud til modangreb, og de sårede Athenadas og dræbte to af hans mænd, mens resten blev slået på flugt både i nærkamp og med kastevåben. Derkylidas blev harm, for han mente, at også hans angreb nu ville blive en halvhjertet affære; men i samme øjeblik kom nogle hellenske herolder fra bymuren og sagde, at de var utilfredse med deres ledelse og hellere ville slutte sig til hellenerne end barbaren. [19] Mens de endnu forhandlede, kom der et bud fra deres leder, som sagde, at han var enig med de første, der havde talt. Derkylidas, som netop denne dag have fået gunstige offervarsler, lod omgående sine tropper gribe til våben og ledte dem til byporten, og indbyggerne lukkede dem ind. Efter at have etableret en garnison i byen, marcherede Derkylidas straks mod Skepsis og Gergis.

[20] Meidias, som dels frygtede Pharnabazos' komme og nu også sine egne borgere, sendte bud til Derkylidas om, at han var parat til at indgå forhandlinger, såfremt han fik gidsler. Derkylidas sendte ham så én fra hver af de allierede bystater og bød ham tage hvem og hvor mange af dem, han måtte ønske. Han tog 10 og begav sig derpå ud af byen for at mødes med Derkylidas og spurgte, på hvilke vilkår han kunne blive hans allierede. Derkylidas svarede, at borgerne skulle være frie og uafhængige. Samtidig rykkede han frem mod Skepsis. [21] Meidias vidste, at han ikke ville være i stand til at stoppe ham mod borgernes vilje, og tillod ham derfor adgang til byen. Derkylidas ofrede nu til Athene på Skepsis' akropolis, hvorefter han førte Meidias' garnison ud og efterlod byen i borgernes varetægt efter at have instrueret dem i at forvalte deres stat som hellenere og frie mænd. Derefter førte han hæren mod Gergis ledsaget af flere af de skepsiske borgere, som ærede ham og udtrykte deres glæde over det, han havde gjort.

[22] Meidias fulgte med ham og forlangte at få overdraget gergithiernes bystat. Dertil svarede Derkylidas, at han nok skulle få, hvad der retmæssigt var hans. Samtidig rykkede han frem mod byporten sammen med Meidias, og hæren fulgte efter to og to på fredelig vis. Da mændene i de vældigt høje tårne så Meidias sammen med ham, skød de ikke, og Derkylidas sagde: "Meidias, lad portene åbne, så du kan føre mig til jeres tempel, hvor jeg vil ofre til Athene." Meidias var ikke tryk ved situationen, men lod alligevel portene åbne af frygt for at blive pågrebet på stedet. [23] Da han var kommet ind i byen, begav Derkylidas sig til akropolis med Meidias på slæb. De øvrige tropper lod han opstille langs bymuren, mens han selv ofrede til Athene med sine ledsagere. Da han havde ofret, beordrede han også Meidias' livvagter til at tage opstilling foran hans egne tropper og blive hans lejesoldater: Meidias var nemlig ikke længere i fare. [24] Meidias, som ikke vidste, hvad han skulle stille op, sagde: "Jeg vil nu gå hen og træffe de nødvendige forberedelser til at beværte dig som min gæsteven," men Derkylidas svarede: "Nej, det ville ved Zeus være en skam, hvis jeg, som har ofret, lod mig beværte af dig snarere end omvendt. Nej, bliv du hos os, og lad os, mens middagen forberedes, overveje, hvad der er retfærdigt os imellem, og handle derefter!" [25] Og da de havde sat sig, spurgte Derkylidas: "Sig mig, Meidias, efterlod din far dig som herre over sin ejendom?" "Javist," svarede Meidias. "Og hvor mange huse var der? Og hvor meget land, og hvor mange marker?" Mens Meidias opskrev dette, sagde de tilstedeværende skepsiere: "Han fylder dig med løgn, Derkylidas!" [26] "Nu ikke så nidkære!" svarede

Derkylidas. Men da Meidias' havde oplyst sin fædrene arv, sagde han: "Sig mig, hvem var Mania underlagt?" Og hertil svarede alle, at hun var underlagt Pharnabazos. "Tilhører det, der var hendes, så ikke Pharnabazos?" spurgte Derkylidas, "Jovist," var svaret. "Så må det tilhøre os," sagde Derkylidas, "eftersom vi er sejrherre, for Pharnabazos er vores fjende. Men lad nu nogen vise vej til det sted, hvor Manias og Pharnabazos' besiddelser ligger!" [27] Da så de andre viste vej til Manias ejendom, som Meidias havde overtaget, fulgte han også selv med. Da Derkylidas var kommet ind, tilkaldte han forvalterne og bad sine tjenere pågribe dem, og han lod dem vide, at skulle de blive taget i at stjæle nogle af Manias besiddelser, ville de blive henrettet på stedet. Forvalterne viste ham nu, hvad der var, og da han havde set det hele, låste han det inde, satte sit segl på døren og posterede vagter foran. [28] Han gik derpå ud og sagde til de *taxiarcher* og *lochager*, han traf udenfor: "Mine herrer, vi har hermed sikret os løn til en hær på 8.000 mand i knap et år. Skulle det lykkes os at skaffe mere, vil også det blive tilføjet!" Dette sagde han ud fra den overbevisning, at tropperne ville blive langt mere disciplinerede og tjenstvillige af at høre det. Meidias spurgte imidlertid: "Derkylidas, hvor skal jeg så bo?" "Der hvor det er allermest retfærdigt, Meidias:" svarede Derkylidas, "i dit fædreland Skepsis og på din fædrene ejendom!"

II

Da nu Derkylidas havde udrettet dette og dermed indtaget ni bystater på otte dage, overvejede han, hvordan han kunne undgå at ligge de allierede til last ved at tilbringe vinteren i deres territorie, sådan som Thibron havde gjort det, og samtidig sørge for, at Pharnabazos ikke skulle fristes til at hærge de hellenske bystater med sit kavaleri. Han sendte derfor bud til Pharnabazos og spurgte, om det var fred eller krig, han ville have. Og Pharnabazos, som troede, at Æolien var ved at blive befæstet mod Phrygien, hvor han selv boede, valgte at indgå en våbenhvile. [2] Da dette var bragt i orden, drog Derkylidas til det bithyniske Thrakien og overvintrede dér, hvilket Pharnabazos ikke tog sig synderligt af; for bithynerne bekrigede ham ofte. I det store hele var Derkylidas i stand til at hærge og plyndre bithynerne uden væsentlige problemer og havde fortsat rigelige forsyninger. På et tidspunkt kom der imidlertid nogle odryske allierede til ham fra den anden side af strædet, udsendt af Seuthes: omtrent 200 ryttere og 300 peltaster. De anlagde deres lejr omtrent 20 stadier fra hellenernes og forsynede den

med palisader, hvorefter de bad Derkylidas om hoplitter til at bevogte lejren; og så tog de ellers selv på plyndringstogt og erobrede et væld af slaver og gods. [3] Lejren var allerede fuld af krigsbytte, da bithynerne fandt ud af, hvor mange der var draget ud, og hvor mange hellenere, de havde efterladt som vagtposter. De samlede adskillelige peltaster og ryttere, og ved daggry kastede de sig over hoplitterne, som talte omtrent 200, og angreb med både pile og kastespyd, da de var kommet på skudhold. Da flere af hoplitterne blev såret og dræbt, og de var ude af stand til at besvare angrebet – indesluttede som de var bag palisaderne, der var omtrent så høje som en mand – brød de igennem deres eget forsvarsværk og gik til angreb. [4] Men når end de gjorde udfald, trak bithynerne sig blot tilbage, og peltasterne undslap med lethed de tungt bevæbnede hoplitter, alt imens de beskød dem fra flere sider og således fældede mange af dem ved hvert udfald. Til sidst blev hoplitterne drevet sammen som kvæg i en fold og skudt ned. Omkring 15 af dem slap dog uskadt tilbage til den hellenske lejr, men kun fordi de var flygtet fra stedet, så snart de havde indset, hvad der gik for sig, og dermed havde undgået bithynernes opmærksomhed i kampens hede. [5] Så snart som bithynerne havde udrettet dette, dræbte de de odrysiske thrakeres teltvagter og løb med alt byttet; så da hellenerne fandt ud af, hvad der foregik, og kom til undsætning, fandt de ikke andet end nøgne lig i lejren. Da odryserne var vendt tilbage, begravede de deres egne, hvorefter de drak store mængder vin til deres ære og afholdt hestevæddeløb; og for fremtiden slog de lejr med hellenerne og fortsatte med at hærge Bithynien.

[6] Ved forårets begyndelse forlod Derkylidas Bithynien og drog til Lampsakos. Mens han opholdt sig der, ankom tre udsendinge fra de lakedaimonske myndigheder: Arakos, Naubates og Antisthenes. Foruden at inspicere de øvrige forhold i Asien, kom de for at meddele Derkylidas, at han skulle beholde kommandoen det følgende år. Eforerne havde desuden pålagt dem at kalde tropperne sammen og sige, at de fordømte deres tidligere gerninger, men roste dem for ikke længere at handle uretfærdigt; og at de ikke ville tolerere yderligere uretfærdigheder i fremtiden, men bifalde det, såfremt de derimod behandlede de allierede retfærdigt. [7] Men da tropperne var kaldt sammen og havde fået denne besked, svarede anføreren for de mænd, der havde kæmpet med Kyros: "Lakedaimonere, vi er de samme nu som sidste år – vores leder er derimod en anden. Årsagen til at vi ikke forbryder os nu, trods vi gjorde det tidligere, er I hermed selv i stand til at finde!" [8] De lakedaimonske gesandter delte telt med Derkylidas, da en af Arakos' ledsagere nævnte, at de havde efterladt nogle chersonitiske gesandter i

Lakedaimon, som havde sagt, at de ikke længere var i stand til at dyrke landet i Chersones, fordi det blev hærget og plyndret af thrakerne; men at både de selv og så mange lakedaimonere, som måtte ønske det, ville få megen, god agerjord at dyrke, såfremt halvøen blev blokeret med en mur fra kyst til kyst. Derfor, sagde de, ville det ikke komme som nogen overraskelse, hvis der også blev udsendt en lakedaimoner med en hærstyrke til at varetage denne opgave. [9] Derkylidas lyttede til dem, men røbede ikke, hvad han selv havde i tankerne. I stedet sendte han gesandterne videre til Ephesos gennem de hellenske bystater og glædede sig over, at de skulle se dem i en tilstand af fred og fremgang. Disse drog altså videre. Derkylidas derimod – eftersom han vidste, at han ville bevare kommandoen – sendte endnu engang bud til Pharnabazos og spurgte, om han ønskede våbenhvile som om vinteren eller krig. Også denne gang valgte Pharnabazos våbenhvile, så Derkylidas forlod de venligtsindede bystater i området i fredstilstand og begrav sig nu over Hellesponten med sin hær med kurs mod Europa og gennem den venligtsindede del af Thrakien, hvor han blev gæstevenligt modtaget af Seuthes, for derefter at ankomme til Chersones. [10] Her fandt han 11-12 bystater samt god og frugtbar landbrugsjord, som dog ganske rigtigt var blevet hærget til ødelæggelse af thrakerne. Og da han ovenikøbet kunne erfare, at istmen kun målte 37 stadier i bredden, tøvede han ikke, men ofrede straks og påbegyndte dernæst opførelsen af muren. Han delte strækningen i mindre stykker, som han fordelte mellem tropperne, og udlovede en pris til de første, der færdiggjorde deres stykke, og lovede tilmed at belønne de øvrige hver især efter fortjeneste. På den måde lykkedes det ham at færdiggøre muren inden høstsæsonen, trods byggeriet var påbegyndt i løbet af foråret. Bag muren formåede han at forskanse 11 bystater, flere havne, megen god agerjord – både besæet og beplantet – samt utallige, fremragende græsgange til alle slags kvæg. [11] Da dette var fuldbragt, drog Derkylidas tilbage til Asien. Han inspicerede nu bystaterne og så, at det som udgangspunkt gik dem godt. Han opdagede imidlertid, at nogle landflygtige chiere havde sat sig i besiddelse af Atarneus – et stærkt befæstet område – og gjort det til deres levevej at hærge og plyndre Ionien med denne som base. Da Derkylidas tilmed erfarede, at der var betydelige mængder korn derinde, omringede han byen og påbegyndte en belejring, og efter 8 måneder lykkedes det ham at indtage den. Han indsatte nu Drakon fra Pellene som forvalter og skaffede her et forråd af alskens fornødenheder, så bystaten kunne tjene som hans base, når end han var i området. Derefter drog han videre til Ephesos, som ligger tre dages march fra Sardes.

[12] Indtil nu havde der hersket fred mellem Tissaphernes og Derkylidas, og det samme gjaldt de derboende hellenere og barbarer. Men nu kom der gesandter fra de ioniske bystater til Lakedaïmon med bud om, at det var i Tissaphernes' magt at gøre de hellenske bystater uafhængige, såfremt han ønskede det. De hævdede, at Tissaphernes hurtigt ville indvillige i at lade dem regere sig selv, hvis Karien, hvor han boede, skulle lide overlast. Da eforerne havde hørt dette, sendte de bud til Derkylidas med ordre om at han skulle drage til Karien med sin hær, og at *navarchen* Pharax skulle ledsage ham langs kysten med sin flåde – og det gjorde de så. [13] Samtidig aflagde Pharnabazos tilfældigvis Tissaphernes et besøg; dels fordi Tissaphernes var blevet udnævnt som *strategos* over alle tropperne i Lilleasien, dels for at forsikre ham om, at han var indstillet på at føre krig som hans allierede og i fællesskab drive hellenerne ud af Storkongens land: Han var nemlig misundelig på Tissaphernes for strategposten og særligt harm over at have mistet Æolien. Da Tissaphernes havde hørt, hvad han havde at sige, svarede han: "Tag du først med mig til Karien, så vil vi efterfølgende diskutere disse ting." [14] Da de var kommet til Karien, besluttede de at etablere passende garnisoner i de enkelte bystaters fæstningsværker for derefter at drage tilbage til Ionien. Da det imidlertid kom Derkylidas for øre, at de igen havde krydset Meanderfloden, sagde han til Pharax, at han var bekymret for, at Tissaphernes og Pharnabazos ville hærge og plyndre de ioniske bystater, nu de var ubeskyttede. Derfor krydsede han også selv floden med sin hær. Da de begav sig ind i Ionien, gjorde de det ikke i formation, overbeviste som de var om, at fjenderne var på vej mod Ephesos og langt forude; men pludselig bemærkede de nogle spejdere på gravhøjene overfor dem. [15] Da de selv sendte tropper op på nogle gravhøje og tårne i nærheden, så de den fjendtlige hær opstillet i slagorden længere fremme på deres vej: Der var både karere med hvide skjolde og hele den tilstedeværende persiske hær, og så mange hellenske lejetropper, Tissaphernes og Pharnabazos havde hver især, samt en vældig rytterhær, hvoraf Tissaphernes' tropper var posteret på højre fløj og Pharnabazos' på venstre. [16] Da dette blev klart for Derkylidas, beordrede han sine *triarcher* og *lochager* til hurtigst muligt at opstille tropperne i en slagorden 8 geledder dyb og placere peltasterne på fløjene tilligemed de ryttere, han nu engang havde. Selv tog han sig af ofringen. [17] De peloponnesiske tropper forholdt sig roligt og rustede sig til kamp; men af dem fra Pirene, Archilleion og øerne samt de ioniske bystater, kastede nogle deres våben fra sig i kornet og løb – kornet stod nemlig højt på Mæandersletten. Andre derimod blev, men det var tydeligt,

at de ikke ville holde stand. [18] Pharnabazos opfordrede nu efter sigende til at levere slag; men Tissaphernes, som genkaldte sig, hvordan Kyros' legehær havde kæmpet mod ham, og troede, at alle hellenere var ligesådan, ønskede ikke at møde dem på slagmarken og sendte i stedet bud til Derkylidas med ønske om forhandling. Derkylidas tog så de af rytterne og hoplitterne, der umiddelbart så stærkest ud, og gik budbringerne i møde og sagde: "Som I kan se, er jeg i hvert fald forberedt på at levere slag; men når nu Tissaphernes ønsker at forhandle, skal jeg da ikke sige ham imod. I så fald må vi udveksle løfter og gidsler." [19] Da dette var vedtaget og afsluttet, trak hærene sig tilbage – barbarerne til Tralleis i Karien og hellenerne til Leukophrys, hvor der var et yderst helligt Artemistempel og en sø med sandbund, som var over en stadie bred og aldrig tørrede ud, og hvis vand var lunt og egnede sig til at drikke. Det var altså, hvad der skete den dag. Den følgende dag mødtes de to parter på det aftalte sted og besluttede at høre hinandens vilkår for en eventuel fredsslutning. [20] Derkylidas krævede nu, at Storkongen skulle lade de hellenske bystater være uafhængige. Til gengæld krævede Tissaphernes og Pharnabazos, at den hellenske hær skulle drage ud af landet og de lakedaimonske *harmoster* tilmed forlade bystaterne. Da begge parter havde talt, indgik de en våbenhvile, som skulle vare, indtil det, der var blevet sagt, var blevet rapporteret af Derkylidas til Lakedaimon og af Tissaphernes til Storkongen.

[21] Samtidig med at disse begivenheder indtraf i Asien under Derkylidas kommando, lå lakedaimonerne i strid med Elis. De havde længe været forbitrede på eleierne, både fordi de havde allieret sig med athenerne, argiverne og mantineerne, og fordi de havde udelukket lakedaimonerne fra de olympiske hestevæddeløb såvel som de atletiske sportskonkurrencer med henvisning til, at der skulle være blevet afsagt en dom imod dem. Og ikke nok med det: Da Lichias havde overladt sit spand til thebanerne, og disse blev udråbt som vindere, og Lichias var trådt ind på banen for at bekrænse kusken, havde eleierne drevet den gamle mand ud med piskeslag. [22] Senere, da Agis var blevet sendt til Elis for at ofre til Zeus i overensstemmelse med et orakelsvar, havde eleierne forhindret ham i at bede guden om sejr i krig, idet de hævdede, at der skulle findes en lov fra gammel tid, der forbød hellenere at konsultere orakler angående krig mod andre hellenere. Han var altså vendt hjem uden at have ofret. [23] Forbitrede som de var over alle disse ting, besluttede eforerne og folkeforsamlingen at bringe eleierne til fornuft. De sendte så gesandter til Elis og erklærede, at de lakedaimoniske myndigheder fandt det rimeligt, at eleierne opgav herredømmet over deres periøkstater og lod

dem blive uafhængige. Da eleierne svarede, at de ikke var indstillede på at gøre dette, fordi de betragtede disse bystater som krigsbytte, sendte eforerne en hær i marken, og under Agis' kommando marcherede de gennem Achaia og til Elis via Larisosfloden. [24] Men netop som de gjorde indtog i fjendernes territorie og begyndte at hærge landet, indtraf et jordskælv, og Agis, som mente, at det var et varsel fra guderne, trak sig ud af landet igen og opløste hæren. Efter denne hændelse blev eleierne blot endnu dristigere, og de sendte gesandter til samtlige bystater, som de vidste var fjendtligt stemt over for lakedaimonerne. [25] Ved årets slutning sendte eforerne endnu en hær mod Elis under Agis' kommando, og med undtagelse af boioterne og korintherne deltog samtlige allierede i felttoget, heriblandt også athenerne. Da Agis havde marcheret gennem Aulon og erobret landet, faldt lepreaterne straks fra Elis og sluttede sig til ham, og straks derefter makistierne, efterfulgt af epitalierne. Da han krydsede Alpheiosfloden, sluttede også letrinerne, amphidolerne og marganeerne sig til ham. [26] Derefter kom han til Olympia og ofrede til Zeus Olympos – denne gang forsøgte ingen at forhindre ham – og da han havde ofret, drog han videre mod Elis by, mens han skændte og brændte landet på sin vej og tog en frygtelig masse kvæg og slaver. Da dette rygtedes, sluttede flere andre arkadere og achaiere sig til ham af egen fri vilje og fik del i byttet. Dette felttog endte altså nærmest som et fourageringstogt for Peloponnes. [27] Da Agis ankom til Elis, raserede han forstæderne og de prægtige gymnasier, men indtog ikke bystaten. Man mente, at dette var et bevidst valg fra Agis' side snarere end et udtryk for, at han ikke var i stand til det: Byen var nemlig ikke befæstet. Da hæren under plyndringen af oplandet befandt sig i nærheden af Kyllene, var der imidlertid en vis Xenias – om hvem det siges, at han málte de penge, han havde arvet fra sin far, i *medimner* – hvis tilhængere ønskede at byen skulle slutte sig til lakedaimonerne; og de strømmede nu ud af et hus bevæbnet med sværd og anrettede et regulært blodbad. De dræbte foruden andre en mand, der lignede den demokratiske leder Thrasydaios, i den tro, at det var ham, og følgelig blev folket overvældet af håbløshed og opgav deres modstand. [28] Morderne troede nu, at sagen var afgjort, og deres ligesindede stimlede sammen under våben på agora. Den rigtige Thrasydaios var imidlertid ikke død, men lå ved et tilfælde endnu og sov en rus ud; og da folket blev klar over, at han levede, fyldtes hans hus af folk alle vegne fra, som når en sværm af bier flokkes om deres dronning. [29] Da først Thrasydaios stillede sig i spidsen for dem, kom det til kamp, og folket sejrede, mens anstifterne af massakren blev fordrevet og måtte søge tilflugt hos lake-

daimonerne. Agis trak sig nu tilbage, og da han atter havde krydset Alpheiosfloden, efterlod han i Epitalion nær ved floden en garnison med Lysippos som harmost og desuden de landflygtige fra Elis, hvorefter han opløste hæren og selv drog hjem. [30] Resten af sommeren og den følgende vinter blev eleiernes territorie hærget og plyndret af Lysippos og hans mænd; og den følgende sommer sendte Thrasydaios bud til Lakedaïmon med ønske om forhandling: Han var parat til at lade murene omkring Phea og Kyllene nedrive og opgive herredømmet over de trifyliske bystater Phrixa og Epitalion samt letrinerne, amphidolerne og marganeerne, og desuden akroreierne og Lasion, som arkaderne gjorde krav på. Til gengæld krævede eleierne at beholde bystaten Epeion, som ligger imellem Heraia og Makistos: De påstod nemlig at have købt hele bystatens territorie af de daværende magthavere for 30 talenter, som var betalt. [31] Lakedaïmonerne mente imidlertid ikke, at det var mindre uretfærdigt, at sætte sig i besiddelse af en svagere parts bystat ved at købe den under tvang end ved at tage den med magt, og de tvang eleierne til også at give afkald på den. Dog lod de dem fortsat varetage forvaltningen af Zeushelligdommen i Olympia, selv om den oprindeligt ikke var eleiernes: De mente nemlig, at dem, der ellers gjorde krav på helligdommen, var bønder og ikke kvalificerede til at forvalte den. Da dette var vedtaget, sluttede eleierne fred og indgik en alliance med lakedaïmonerne. Og således sluttede krigen mellem lakedaïmonerne og eleierne.

III

Derefter drog Agis til Delphi og ofrede en tiendedel af krigsbyttet. På hjemvejen blev han imidlertid syg i Heraia – han var allerede en gammel mand. Det lykkedes at bringe ham til Lakedaïmon i live, men her døde han kort tid senere; og han fik en begravelse, der var prægtigere, end hvad der tilkommer et menneske. Da sørgetiden var ovre, og en ny konge skulle udnævnes, opstod der imidlertid strid om magten mellem Leotychides, som påstod at være Agis' søn, og Agesilaos, som var hans bror. [2] Leotychides argumenterede således: "Loven foreskriver, Agesilaos, at kongens søn – ikke hans bror – skal være konge. Hvis en søn imidlertid ikke findes, så tilfalder magten hans bror!" Og Agesilaos svarede: "Så må jeg skulle udnævnes som konge." "Hvordan det, nu jeg er til?" "Fordi den mand, som du kalder far, har sagt, at du ikke er hans søn." "Men min mor, som ved bedre end han, siger til stadighed, at det er jeg!" "Men Poseidon afslørede klart

og tydeligt, at du lyver, da han med et jordskælv drev din far ud af hendes soveværelse til alles skue! Også tiden, som siges at være det sandeste vidnesbyrd, bekræfter det; for du blev født i den 10. måned, efter han blev fordrevet og ikke længere blev set i hendes soveværelse!” Således diskuterede de. [3] Der var imidlertid en dygtig orakeltyder ved navn Diopeithes, som i et forsøg på at støtte Leotychides sagde, at Apollon havde givet det orakel, at man skulle vogte sig for den halte kongemagt. Lysander svarede til forsvar for Agesilaos, at han ikke mente, at guden advarede mod en mand, der var blevet halt som følge af en skade, men snarere mod, at en mand, der ikke var af kongeslægt, skulle regere; for kongemagten ville da for alvor blive halt, når ikke Herakles efterkommere ledte bystaten! [4] Da lakedaimonerne havde hørt disse udtalelser fra begge parter, valgte de Agesilaos som konge.

Agesilaos havde endnu ikke været ved magten i et år, da han forrettede en af de faste ofringer på bystatens vegne og spåmanden sagde, at guderne varslede et komplot af den allerfarligste slags. Da Agesilaos ofrede igen, sagde spåmanden, at varslerne var endnu værre. Og da Agesilaos ofrede en tredje gang, sagde spåmanden: “Agesilaos, tegnene er, som var fjenderne over os!” Da ofrede de både til de ondt afværgende og de frelsende guder, og da de med møje og besvær havde fået gunstige varsler, holdt de inde. Men indenfor fem dage efter ofringernes ophør, var der en, som informerede eforerne om et komplot og angav lederen bag: en smuk, ung mand ved navn Kinadon, [5] som tilmed var stærk af sind, men ikke spartiat. Da eforerne spurgte, hvordan han påstod, at plottet skulle sættes i værk, svarede angiveren, at Kinadon havde ført ham til udkanten af agora og bedt ham tælle, hvor mange spartiater, der var dér. “Og jeg,” sagde han, “talte en konge, nogle eforer og nogle geronter og omtrent 40 andre og spurgte derefter: ‘Kinadon, hvorfor har du bedt mig tælle dem?’ Og han svarede: ‘Disse,’ sagde han, ‘skal du betragte som dine fjender, men alle de andre – ud af de mere end 4.000 folk på agora – som dine allierede!’” Angiveren fortalte nu, at Kinadon havde udpeget en fjende eller to hist og her, efterhånden som de var stødt på dem på deres vej, mans samtlige andre skulle være allierede. Han havde også sagt, at der på hvert af spartiaternes landsteder befandt sig én fjende – nemlig herren – men mange allierede. [6] Da nu eforerne spurgte, hvor mange, han hævdede, var involverede i plottet, sagde angiveren, at Kinadon havde fortalt ham, at der var ganske få, men pålidelige mænd, som kendte til anstifternes planer; men at disse påstod, at både heloterne, *neodamoderne*, *hypomeionerne* og periøkerne var deres medsammensvorne; for når end snakken faldt

på spartiaterne i deres nærvær, formåede ingen af dem at lægge skjul på, at det ville være dem en udsøgt fornøjelse at æde dem levende. [7] Da så eforerne spurgte: "Hvor påstår de, at de skal få våben fra?" svarede angiveren, at de, der tjente i hæren jo var i besiddelse af deres egne våben, men hvad angik pøblen, sagde han, at Kinadon havde ført ham til smedegaden og vist ham et væld af knive, sværd, stegespid, økser, hakker og segl, og sagt, at alle disse redskaber, med hvilke mennesker bearbejder jord, træ og sten, også er våben; og at de fleste andre håndværk også har redskaber, der egner sig som våben – navnlig mod ubevæbnede mænd. Og da endelig eforerne spurgte, hvornår angrebet ville finde sted, svarede angiveren, at han havde fået besked på at blive i byen. [8] Da eforerne havde hørt dette, vurderede de, at der var tale om et velovervejet plot; og de blev ude af sig selv i en sådan grad, at de undlod at indkalde den såkaldte lille folkeforsamling, men i stedet samlede geronterne en ad gangen på forskellige steder. De beslutte at sende Kinadon til Aulon sammen med nogle andre unge mænd og beordre ham til at hente nogle aulontier og heloter, som var opskrevet på *skytales*. De gav ham samtidig ordre til at hente den kvinde, som efter sigende var den smukkeste dér, og som lokkede de lakedaimonere, der kom dertil, i fordærv – gamle såvel som unge. [9] Kinadon havde også ved tidligere lejligheder ydet sådanne tjenester for eforerne, så da de også denne gang gav ham *skytales*, på hvilken navnene var opskrevet, anede han ikke uråd, men spurgte, hvem der skulle rejse med. Og eforerne svarede, at han skulle tage nogle af de unge med sig: "Gå til den ældste af *hippageterne* og bed ham sende 6 eller 7 af de unge mænd, han måtte have ved hånden, med dig." Eforerne havde imidlertid sørget for, at *hippageten* vidste, hvem han skulle sende, og at disse ligeledes vidste, at de skulle pågribe Kinadon. Derudover fortalte de Kinadon, at de ville sende tre vogne, for at de ikke skulle føre fangerne tilbage til fods, og gjorde desuden alt, hvad de kunne, for at lægge skjul på, at den eneste fange skulle blive ham. [10] De pågreb ham ikke i byen, fordi de ikke kendte omfanget af plottet og først ønskede at høre fra Kinadon, hvem der var hans medsammensvorne, før det gik op for dem, at de var blevet forrådt, og kunne nå at stikke af. De, der skulle pågribe ham, havde fået besked på at holde ham tilbage og finde ud af, hvem der vidste besked om plottet, hvorefter de skulle skrive deres navne ned og sende listen til eforerne så hurtigt som muligt. Eforerne betragtede sagen som værende så alvorlig, at de lod en kavalerideling ledsage ekspeditionen til Aulon. [11] Da Kinadon var blevet pågrebet, og en rytter var kommet med navnene på de mænd, han havde opgivet, lod man spåmanden Tisamenos og de

mest fremtrædende af hans øvrige medsammensvorne arrestere på stedet. Da så Kinadon blev bragt hjem og afhørt, tilstod han det hele og angav dem, der var medvildende om plottet; og da han til sidst blev spurgt om sit motiv, svarede han, at han ikke ville være nogen i Lakedaimon underlegen. Ironisk nok blev han straks bundet på hænderne og iført et halsjern, hvorefter han og hans medsammensvorne blev drevet rundt i byen under pisk og prygl. Således fik de deres straf.

IV

Derefter var der en syrakuser ved navn Herodas, som befandt sig i Fønikien sammen med en skibsreder, der observerede en hel del fønikiske trierer, hvorefter nogle kom sejlene ind andre steder fra, mens andre var bemandede på stedet, og endnu andre stadig var ved at blive udrustet. Han hørte tilmed at der skulle blive 300. Han gik da ombord på det første skib, der satte sejl mod Hellas, og meddelte lakedaimonerne, at Storkongen og Tissaphernes var i færd med at udruste denne ekspeditionsstyrke. Deres kurs sagde han, at han ikke vidste noget om. [2] Mens de opskræmte lakedaimonere sammenkaldte deres allierede og diskuterede, hvad der skulle gøres, mente Lysander, at hellenernes flåde var persernes langt overlegen, og overvejede, hvordan den infanteristyrke, der var gået ind i Asien med Kyros, var vendt uskadt tilbage. Han overtalte Agesilaos til at påtage sig at føre et felttog mod Asien, såfremt han fik tildelt 30 spartiatere og rundt regnet 2.000 *neodamoder* og 6.000 af de allierede styrker. Foruden sine andre overvejelser havde han også selv et ønske om at drage med Agesilaos, så han med dennes hjælp kunne genindsætte de timandsregeringer, han tidligere havde indsat i bystaterne, men som var blevet fordrevet i kraft af eforernes påbud om, at de oprindelige forfatninger skulle være gældende. [3] Da Agesilaos erklærede, at han ville foretage felttoget, gav lakedaimonerne ham så mange mænd, han forlangte, og rationer til et halvt år. Han forrettede da de nødvendige ofringer, deriblandt også ofringerne før grænsens overskridelse, hvorefter han rykkede ud. Han sendte nu bud til bystaterne og bekendtgjorde, hvor mange mænd de skulle sende hver især, samt hvor de skulle mønstre. Selv ville han drage til Aulis for at ofre, eftersom dette var stedet, hvor Agamemnon havde ofret, inden han var sejlet mod Troia. [4] Men da Agesilaos befandt sig i Aulis, og boioterne blev klar over, at han var i færd med at ofre, sendte de ryttere dertil og forbød ham at fortsætte ofringen. Det, han nu engang havde nået at ofre,

flåede de tilmed væk fra altret. Agesilaos kaldte guderne til vidne, og rasende gik han ombord på sin triere og sejlede bort. Han ankom efterfølgende til Gerastos, hvor han samlede så stor en hærstyrke, som han var i stand til, for derefter at marchere til Ephesos.

[5] Da Agesilaos var ankommet til Ephesos, sendte Tissaphernes først bud til ham og spurgte, hvorfor han var kommet, og Agesilaos svarede, at bystaterne i Asien skulle være uafhængige ligesom dem i vores del af Hellas. Dertil svarede Tissaphernes: "Nuvel, hvis du er villig til at indgå en våbenhvile, indtil jeg får sendt bud til kongen, så tror jeg, at du vil opnå dette og kan sejle hjem igen, såfremt du ønsker det." "Det ville jeg gerne," svarede Agesilaos, "hvis ikke jeg troede, at du ville føre mig bag lyset." "Men jeg er parat til at sværge," svarede Tissaphernes, "at jeg vil fremme denne sag helt og aldeles uden svig." ["Så kan jeg til gengæld sværge," svarede Agesilaos,] "at så længe du gør det, vil vi ikke påføre dit rige nogen skade under våbenhvilen." [6] I overensstemmelse med denne aftale svor Tissaphernes overfor dem, Agesilaos havde sendt – Herippidas, Derkylidas og Megillos – at han helt og aldeles uden svig ville arbejde på at opnå en fredsslutning. Til gengæld svor de på vegne af Agesilaos overfor Tissaphernes, at så længe han holdt sit ord, ville lakedaimonerne overholde våbenhvilen. Tissaphernes brød imidlertid straks sin ed; for i stedet for fred bad han Storkongen om at få tilsendt en stor hærstyrke i tilgift til den, han havde i forvejen. Men selvom Agesilaos udmærket var klar over dette, opretholdt han alligevel våbenhvilen.

[7] Da krigen nu var sat i bero, og Agesilaos havde tid i overskud, blev han i Ephesos. Men fordi den politiske situation i de enkelte bystater var usikker, idet der på daværende tidspunkt hverken var demokrati som under athenerne eller timandstyre som under Lysander, og fordi alle og enhver kendte Lysander, kom de til ham med deres anmodninger og bad ham sætte dem igennem hos Agesilaos. Derfor var han til hver en tid ledsaget af en vældig skare af mennesker, som forsøgte at smigre sig ind hos ham, med det resultat at Agesilaos så ud som en gemen borger, og Lysander som en konge. [8] At dette faktisk gjorde ham rasende, gjorde også Agesilaos klart på et senere tidspunkt; nu var det imidlertid de resterende 30 spartiatere, der i den grad ikke tav stille i deres misundelse, men sagde til Agesilaos, at Lysander handlede lovstridigt ved at føre sig frem på mere storartet vis end kongen. Da Lysander tilmed begyndte at introducere folk for Agesilaos, sendte han alle dem, han vidste, Lysander støttede, tomhændede hjem. Og da Lysander konsekvent opnåede det modsatte af, hvad han ønskede, forstod

han pludselig, hvad der gik for sig. Derefter tillod han ikke længere en skare at ledsage sig, og til dem, der bad om hans støtte, sagde han, at de ville opnå mindre, såfremt han selv var tilstede. [9] Ikke desto mindre tog han denne ydmygelse tungt og gik til Agesilaos og sagde: "Agesilaos, du forstår dig da om nogen på at fornedre dine venner." "Ja, ved Zeus," svarede Agesilaos, "dem, der ønsker at fremstå mægtigere end mig! Dem, der forøger min magt, ville jeg derimod skamme mig over ikke at ære til gengæld." Og Lysander svarede: "Måske handler du mere rimeligt, end jeg har gjort. Men gør mig i det mindste den tjeneste – så jeg ikke skal skamme mig over ikke at have nogen indflydelse hos dig eller være til hinder for dig – at sende mig et andet sted hen; for hvor end det måtte være, skal jeg forsøge at være til gavn for dig." [10] Agesilaos kunne godt se fornuften i denne udtalelse og sendte ham til Hellesponten. Der fandt Lysander ud af, at perseren Spithridates på en eller anden måde var blevet ydmyget af Pharnabazos, og han fik ham i tale og overbeviste ham om at falde fra denne med sine børn, de værdier, han havde på sig, og omtrent 200 ryttere. Lysander efterlod nu alt i Kyzikos, og bragte Spithridates og hans søn med sig tilbage til Agesilaos ombord på sit skib. Da Agesilaos så dem, blev han henrykt over Lysanders gerning og gav sig straks til at udspørge Spithridates om Pharnabazos' land og herredømme.

[11] Men da Tissaphernes, der var blevet overmodig i kraft af den hær, der var kommet til ham fra Storkongen, erklærede Agesilaos krig, såfremt han ikke trak sig ud af Asien, opstod der tydelig uro både blandt de allierede og de tilstedeværende lakedaimonere, som mente, at Agesilaos' nuværende hær ikke kunne måle sig med den, Storkongen havde udrustet. Agesilaos' ansigt strålede imidlertid, da han bad gesandterne meddele Tissaphernes, at han var ham yderst taknemmelig for at have brudt sin ed og dermed gjort guderne til sine fjender og hellenernes allierede. Umiddelbart derefter beordrede han sine tropper til at ruste sig til felttog og gav de bystater, som det ville være nødvendigt at passere igennem på en march mod Karien, besked på at sørge for markedspladser. Desuden sendte han bud til ionerne, æolerne og hellespontinerne om at sende de tropper til Ephesos, som skulle deltage i felttoget. [12] Tissaphernes var overbevist om, at Agesilaos virkelig havde kurs mod hans hjem i Karien – både fordi Agesilaos ikke havde noget kavaleri, og Kariens terræn var uegnet til heste, og fordi han antog, at Agesilaos var vred på ham personligt over hans bedrag. Derfor lod han hele sit infanteri marchere til Karien. Kavaleriet derimod førte han af en omvej til Mæandersletten ud fra den overbevisning, at hans ryttere ville være i stand til at løbe hellenerne over

ende, førend disse kunne nå det ugunstige terræn. Men i stedet for at drage mod Karien, vendte Agesilaos sig straks i den stik modsatte retning og marcherede mod Phrygien. De bystater, han passerede på sin vej, undertvang han, og fordi hans angreb kom uventet, formåede han desuden at erobre en stor mængde bytte. [13] Kun ved en enkelt lejlighed i løbet af sin march stødte Agesilaos på problemer: Da hæren befandt sig nær Daskyleion var hans ryttere redet i forvejen og drev nu hestene op på en høj for at få overblik over, hvad der ventede forude. Ved et tilfælde kom også en gruppe ryttere udsendt af Pharnabazos – omtrent samme antal som hellenerne – under ledelse af Rhathines og Bagaïos, Pharnabazos' uægte bror, ridende op på selv samme høj. Da de fik øje på hinanden, var der ikke mere end 4 *plethra* imellem dem, og til at begynde med gjorde begge parter holdt: de hellenske ryttere i en falanx-lignende formation 4 geledder i dybden og barbarerne med en slaglinje, der ikke var bredere end 12 mand, men væsentligt dybere. Så angreb barbarerne frontalt. [14] Men da de kom i nærkamp, splintrede samtlige hellenerne, der traf en fjende, deres spyd, mens perserne, der var bevæbnede med lette spyd af korneltræ, hurtigt fik fældet 12 ryttere og 2 heste. Derfor blev de hellenske ryttere slået på flugt. Da Agesilaos kom til undsætning med sine hoplitter, trak barbarerne sig imidlertid tilbage, og én af dem blev dræbt. [15] Efter dette rytterslag foretog Agesilaos den følgende dag en ofring for fremrykning og måtte konstatere, at offerdyrets leverlapper manglede. Ved synet af dette varsel vendte han om og drog mod havet. Han blev klar over, at han ikke ville være i stand til at kæmpe på sletten, med mindre han anskaffede sig et kavaleri, og besluttede sig for at udruste et sådant for ikke at skulle se sig nødsaget til at føre krig ved at undgå kamp. Derfor udskrev han de rigeste i samtlige bystater i området til ryttertjeneste, men erklærede ved samme lejlighed, at hvem end der stillede med en hest, udrustning og en egnet mand, skulle fritages for selv at drage i felten. Således fik han stablet et kavaleri på benene med samme hast, som hvis en mand skulle finde en, der var villig til at dø i hans sted.

[16] Det følgende forår samlede han hele hæren i Ephesos, og eftersom han ønskede at dygtiggøre sine mænd, udlovede han priser til den hoplitdeling, som måtte opnå den bedste fysik, og den kavalerideling, som måtte opnå de bedste ridefærdigheder. Også hvad angik peltasterne og bueskytterne udlovede han priser til de mænd, der måtte vise sig bedst indenfor deres disciplin. Derpå kunne man se alle Ephesos' gymnasier fulde af mænd, der trænede deres fysik, væddeløbsbanen fuld af ryttere, der praktiserede ride-

kunst, og spydkastere og bueskytter, der trænede deres færdigheder. [17] I det hele taget gjorde Agesilaos hele byen, hvori han opholdt sig, til en seværdighed: På torvet blev heste og våben i alle afskygninger udbudt til salg, og kobbersmedene, tømrerne, smedene, læderarbejderne og malerne fremstillede alverdens krigsudrustning, så man skulle tro, at bystaten virkelig var et krigens værksted. [18] Enhver må endvidere have følt sig styrket ved synet af først Agesilaos og dernæst hans mænd, som de gik bekransede fra gymnasierne for derefter at dedikere kransene til Artemis – for hvor i alverden er det ikke naturligt for enhver at fyldes af gode forhåbninger, når mænd ærer guderne, ruster sig til krig og udviser disciplin? [19] Agesilaos mente desuden, at også foragt for fjenderne ville tilføre hans mænd en vis styrke i den forestående kamp, så han gav herolderne besked på, at de barbarer, som var blevet taget som krigsfanger under plyndringstogterne, skulle sælges nøgne. Da så hans mænd bemærkede, at de var blege, fordi de aldrig klædte sig af, og fedladne, fordi de altid lod sig transportere i vogne, blev de overbeviste om, at det ikke ville være anderledes at bekriige dem, end at slås mod kvinder.

[20] På dette tidspunkt var der allerede gået et år siden Agesilaos var sejlet ud, så Lysander og hans 30 spartiatere sejlede hjem og blev afløst af Herippidas og hans folk. Af dem indsatte Agesilaos Xenokles og en anden mand som anførere for kavaleriet, Skythes for de hoplitter, der var *neodamoder*, Herippidas for dem, der havde kæmpet med Kyros, og Mygdon for kontingenterne fra de øvrige bystater; og han erklærede, at han straks ville lede dem ad den korteste vej til de bedste egne i området, for at de dér skulle få mulighed for at forberede krop og sind på de forestående kampe. [21] Tissaphernes troede imidlertid, at han udelukkende sagde disse ting, fordi han igen ønskede at føre ham bag lyset, og at han virkelig ville gøre indfald i Karien denne gang; og ligesom tidligere lod han sit infanteri marchere til Karien og bragte kavaleriet til Mæandersletten. Agesilaos løj imidlertid ikke, men gjorde straks indtog i Sardegenen – præcis som han havde sagt – og i tre dage marcherede han uforstyrret af fjender og skaffede hæren rigelige forsyninger. Men på fjerdedagen nåede det fjendtlige kavaleri frem. [22] Anføreren for deres oppassere fik ordre til at krydse Paktolosfloden og slå lejre. Rytterne selv fik imidlertid øje på hellenernes ledsagere, der havde spredt sig for at plyndre, og dræbte mange af dem. Da dette gik op for Agesilaos, beordrede han sit kavaleri til at komme dem til undsætning; men da perserne så de hellenske forstærkninger, samlede de sig overfor hellenerne i en slagorden bestående af adskillige kavale-

ridelinger. [23] Så var det, at Agesilaos bemærkede, at fjendens infanteri endnu ikke var nået frem, mens han selv ikke manglede nogle af sine væbnede styrker; og han mente, at det netop nu ville være oplagt at levere slag, såfremt det kunne lade sig gøre. Så snart han havde ofret, opstillede han altså sin falanx overfor de persiske rytteres slaglinje, og han beordrede de 10 yngste årgange af hoplitter til at engagere fjenderne og peltasterne til at løbe i forvejen. Også kavaleriet gav han ordre til angreb, idet han selv fulgte efter med resten af hæren. [24] Perserne formåede at holde stand mod det hellenske kavaleri; men da hele den formidable styrke på én gang var over dem, veg de tilbage, og nogle af dem styrtede i floden, mens andre gav sig på flugt. Under forfølgelsen indtog helle-
nerne endda deres lejr. Peltasterne gav sig nu til at plyndre, som man nok kunne forvente; men Agesilaos anlagde lejr i en ring omkring alle – fjender såvel som venner – og der blev erobret et rigt bytte, som indbragte mere end 17 talenter. Det var også ved denne lejlighed, de kameler blev erobret, som Agesilaos bragte med sig tilbage til Hellas.

[25] Da dette slag fandt sted, befandt Tissaphernes sig tilfældigvis i Sardes. Derfor anklagede perserne ham for at have forrådt dem. Også Storkongen selv kom til den erkendelse, at Tissaphernes var skyld i hans modgang, og han sendte en vis Tithraustes ned for at halshugge ham. Da dette var fuldbragt, sendte Tithraustes gesandter til Agesilaos, som sagde: "Agesilaos, den mand, som var skyld i både jeres og vores kvaler har fået sin straf. Storkongen forlanger nu, at du sejler hjem, og at bystaterne i Asien skal være uafhængige mod betaling af den oprindelige tribut." [26] Agesilaos svarede imidlertid, at han ikke kunne gøre dette uden først at konsultere myndighederne i Lakedaïmon. "Før i det mindste" svarede Tithraustes, "din hær til Pharnabazos' provins, indtil du har hørt fra dem, nu jeg har straffet din fjende." "Nuvel," svarede Agesilaos, "men så må du betale de fornødenheder, det vil kræve at opretholde hæren på rejsen dertil." Tithraustes gav ham nu 30 talenter; og Agesilaos tog hæren og marcherede til Phrygien, som tilhørte Pharnabazos. [27] Da han befandt sig på sletten på den anden side af Kyme, kom der bud fra myndighederne i Lakedaïmon om, at han også skulle disponere over flåden efter forgodtbefindende og indsætte den *navarch*, som han ønskede. Dette gjorde lakedaïmonerne ud fra det ræsonnement, at hvis Agesilaos havde kommandoen over begge styrker, så ville både infanteriet være langt stærkere, når begge styrker var slået sammen, og flåden ligeledes, når infanteriet kunne sættes ind, hvor end der var behov for assistance. [28] Da Agesilaos havde hørt dette,

bad han først bystaterne på øerne og langs kysten bygge så mange trierer, som de hver især var villige til. Det blev i alt til 120 nye skibe, hvoraf bystaterne havde påtaget sig at fremstille nogle af dem, mens andre var blevet bygget af privatpersoner, som ønskede at vise deres velvilje. [29] Som *navarch* indsatte Agesilaos nu sin kones bror Peisander: en ambitiøs mand, som var stærk af sind, om end lige lovlig uerfaren, når det kom til at træffe de nødvendige forberedelser; og denne Peisander tog så afsted for at tage sig af flåden, mens Agesilaos fortsatte, som han var begyndt, til Phrygien.

V

Tithraustes troede dog, at Agesilaos ringeagtede Storkongens magt, og at han absolut ikke havde planer om at trække sig ud af Asien, men snarere gjorde sig store forhåbninger om at besejre kongen. Da han ikke vidste, hvad han skulle gøre i denne situation, sendte han Timokrates fra Rhodos til Hellas med guld til en værdi af op mod 50 sølvtalenter og ordre om at forsøge, efter at have modtaget de mest højtidelige løfter, at bestikke de mest fremtrædende mænd i bystaterne til at føre krig mod lakedaimonerne. Efter sin ankomst bestak Timokrates Androkleidas, Ismenias og Galaxidoros i Theben, Timolaos og Polyanthes i Korinth samt Kylon og hans tilhængere i Argos. [2] Athenerne fik ikke del i dette guld, men ikke desto mindre var de ivrige efter også at deltage i krigen, fordi de mente, at det ville øge deres magt.¹ De, der havde modtaget pengene, begyndte nu at rette beskyldninger mod lakedaimonerne i deres egne bystater, og da de havde vakt befolkningernes had mod dem, fik de tilmed de største bystater til at slå sig sammen i en alliance. [3] Lederne i Theben vidste imidlertid, at lakedaimonerne ikke ville være villige til at ophæve traktaterne med deres allierede, med mindre nogen startede en krig, og de overtalte nu de opuntiske lokrere til at opkræve skat fra det område, som var omstridt dem og phokerne imellem, ud fra den overbevisning, at phokerne ville svare igen ved at gøre indfald i Lokris – og de blev ikke skuffede; for straks gjorde phokerne indfald i Lokris og bemægtigede sig en langt større sum. [4] Androkleidas og hans tilhængere overbeviste nu hurtigt thebanerne om at komme lokrierne til undsætning, idet de hævdede, at phokierne ikke var gået ind i det omstridte område, men derimod i Lokris, som uomtvisteligt var deres fælle og allierede. Da thebanerne til gengæld gjorde indfald i Phokis og begyndte at hærge landet, sendte phokierne straks

1. el. "at de havde krav på magten" (teksten er korrupt her)

gesandter til Lakedaimon for at bede om hjælp, idet de hævdede, at det ikke var dem, der havde startet krigen, men at de udelukkende var gået imod lokrierne for at forsvare sig selv. [5] Lakedaimonerne greb vistnok med glæde et påskud for at gøre felttog mod thebanerne, for de havde længe været vrede på dem, både for at have gjort krav på en del af Apollons tiende i Dekeleia, og fordi de havde nægtet at følge med på felttoget mod Piraeus – de beskyldte dem også for at have overtalt korintherne til ikke at deltage i samme felttog. Derudover huskede de, hvordan thebanerne havde forbudt Agesilaos at ofre i Aulis og tilmed flået hans delvise ofring væk fra altret, samt at de ikke deltog i hans felttog i Asien. De mente desuden, at nu var et gunstigt tidspunkt at sende en hær imod dem og sætte en stopper for deres overmod: Det gik dem jo så godt i Asien, efter Agesilaos havde fået overtaget, og i Hellas var ingen anden krig til hinder for dem. [6] Da dette altså var stemningen i Lakedaimon, sendte eforerne en hær i marken; og de sendte Lysander til Phokis og beordrede ham til at stille i Haliartos med phokierne selv, såvel som oitaierne, herakleoterne, malierne og ainianerne. Dér havde Pausanias, som skulle lede hæren, indvilliget i at møde ham på en fastsat dag med kontingenterne fra Lakedaimon og det øvrige Peloponnes. Lysander gjorde nu alt, hvad der var blevet ham pålagt, og bragte tilmed orchomenerne til at falde fra Theben. [7] Da Pausanias havde forrettet sine ofringer ved grænsens overskridelse, gjorde han holdt i Tegea og udsendte *xenager* og afventede tropperne fra periøkerne. Men da det nu blev klart for thebanerne, at lakedaimonerne ville gøre indtog i deres land, sendte de gesandter til Athen, som sagde følgende:

[8] "Mænd af Athen! Når I bebrejder os at have stemt for en grov behandling af jer ved krigens afslutning, bebrejder I os ikke med rette; for det var ikke bystaten, der stemte for det, men en enkelt mand, der foreslog det, og som på daværende tidspunkt tilfældigvis sad blandt de allierede. Da lakedaimonerne opfordrede os til at ledsage dem til Piraeus, stemte hele bystaten faktisk imod at deltage i dette felttog. Eftersom lakedaimonernes vrede overfor os altså ikke mindst skyldes jer, betragter vi det kun for rimeligt, at I kommer vores by til undsætning. [9] Og de af jer, der tilhørte partiet i byen, har så meget desto mere grund til ivrigt at gå i krig mod lakedaimonerne; for da de have skaffet jer oligarki og folkets fjendskab, og var ankommet med en stor styrke som var de jeres allierede, udleverede de jer til masserne. Stod det til dem, var I gået til grunde, men folket her frelste jer! [10] Nuvel, mænd af Athen: At I måske nok kunne ønske at genvinde det herredømme, I havde tidligere, ved vi alle – og findes der nogen

bedre måde at gøre det på end ved selv at hjælpe dem, der er blevet uretfærdigt behandlet af lakedaimonerne? Lad jer ikke skræmme af, at de hersker over mange folk, men fat så meget desto mere mod af den grund ved at overveje, at også I havde flest fjender, dengang I herskede over flest folk. Så længe de ikke havde nogen steder at søge tilflugt, skjulte de deres had overfor jer; men da først lakedaimonerne stillede sig i spidsen for dem, gjorde de det helt klart, hvad de mente om jer! [11] Og hvis det nu ligeledes bliver klart, at vi står sammen skjold ved skjold mod lakedaimonerne, så kan I være sikre på, at mange vil vise sig, som nærer had til dem. At vi taler sandt, vil I omgående forstå, hvis I tænker jer om; for hvem er der efterhånden tilbage, som er dem venligt stemt? Har argiverne ikke siden tidernes morgen været dem fjendtligt stemt? [12] Og eleierne, som nu er blevet berøvet store dele af deres land såvel som deres bystater, er da så afgjort blevet deres fjender. Behøver vi nævne korintherne, arkaderne og achaierne, som under krigen mod jer praktisk talt blev bønfoldet af lakedaimonerne om at tage del i alle anstrengelser, farer og udgifter, men da de havde gjort, hvad disse ønskede, hverken blev tildelt magt, ære eller penge? Nej, de finder det passende at indsætte heloter som *harmoster*, men overfor deres allierede, som var frie mænd, viste de sig som despoter, så snart de havde opnået deres mål. [13] Og det er så afgjort klart, at de også har bedraget dem, de har bragt til at falde fra jer; for i stedet for at sikre deres frihed har de bragt dem i dobbelt trældom: De tyranniseres nemlig både af *harmosterne* og de 10 mænd, som Lysander har indsat i hver enkelt bystat. For slet ikke at glemme Asiens konge, som bidrog væsentligt til, at lakedaimonerne fik jer nedkæmpet – bliver han nu behandlet anderledes, end hvis han havde bekæmpet *dem* sammen med *jer*? [14] Giver det ikke sig selv, at hvis I derimod stiller jer i spidsen for dem, der åbenlyst bliver uretfærdigt behandlet af lakedaimonerne, så vil I nu opnå en magt langt større, end verden endnu har set? Oprindeligt herskede I jo kun over bystaterne ved havet, men nu har I muligheden for at blive herrer over os såvel som peloponneserne og dem, I oprindeligt beherskede – ja, selveste Storkongen med hans imponerende styrke! Vi var ganske rigtigt værdifulde allierede for lakedaimonerne, som I ved; men nu vil vi naturligvis være langt stærkere allierede for jer, end vi tidligere var for dem; for vi vil ikke som tidligere yde vores hjælp for øboernes eller syrakusernes eller nogle helt tredjes skyld, men fordi vi selv har lidt uret! [15] Og dog må I forstå, at lakedaimonernes magtbegær er langt nemmere at komme til livs end jeres herredømme var; for med jeres flåde herskede I over folk, som ingen flåde havde, mens

lakedaimonerne derimod er få, men stræber efter magt over folk, hvis antal langt overgår deres, og som er mindst ligeså godt rustede. Dette var ordene. Men I skal vide, mænd af Athen, at vi betragter vores opfordring for at være til langt større gavn for jeres bystat end vores!

[16] Hermed tav thebanernes talsmand. En hel del af athenerne talte nu for forslaget, og det blev enstemmigt vedtaget at komme thebanerne til undsætning. Thrasybulos overbragte gesandterne resultatet af afstemningen og tilkendegav, at når athenerne var villige til at løbe denne risiko, på trods af at Piraeus var ubefæstet, gjorde de thebanerne en større tjeneste end de havde modtaget. "For I," sagde han, "undlod blot at deltage i lakedaimonernes felttog mod os, mens vi skal kæmpe på jeres side mod dem, såfremt de angriber jer!" [17] Thebanerne drog nu hjem og traf defensive foranstaltninger, mens athenerne forberedte sig på at bringe dem assistance. Ej heller lakedaimonerne tøvede længere, men Kong Pausanias drog til Boiotien med hæren fra Lakedaimon og kontingenterne fra det øvrige Peloponnes – kun korintherne fulgte ikke med. Lysander, som ledte kontingenterne fra Phokis og Orchomenos og de omkringliggende steder, nåede imidlertid Haliartos før Pausanias. [18] Efter sin ankomst afventede han ikke hæren fra Lakedaimon i ro og mag, men rykkede frem mod Haliartos' bymur med sin foreløbige styrke. I første omgang forsøgte han at overtale haliarterne til at falde fra thebanerne og blive uafhængige, men da nogle af de thebanere, der befandt sig inden for muren, forhindrede det, gik Lysander til angreb på bymuren. [19] Da thebanerne hørte dette, ilede infanteriet såvel som kavaleriet til undsætning. Hvorvidt angrebet nu kom bag på Lysander, eller om han så fjenderne komme, men holdt stand i den tro at han kunne besejre dem,² er uklart. Sikkert er det dog, at der blev udkæmpet et slag ved bymuren – og et tropaion er rejst ved Haliartos byport. Lysander blev dræbt, og da flygtede de resterende mænd hen mod bjerget, stærkt forfulgt af thebanerne. [20] Men da de under forfølgelsen allerede var kommet højt op, blev terrænet ufremkommeligt og vejene smalle, hvilket vanskeliggjorde thebanernes fremrykning; og da vendte Lysanders hoplitter sig og beskød dem med kastespyd og sten. Da 2-3 af de forreste var faldet, og hoplitterne begyndte at vælte klippestykker ned ad skråningen mod de øvrige med stor iver, flygtede thebanerne ned ad bjergsiden og mere end 200 af dem blev dræbt. [21] Thebanerne endte denne dag ved dårligt mod,

2. el. "med den hensigt at nedkæmpe dem"

for de mente ikke selv at have lidt mindre skade, end de havde forårsaget; men da de den følgende dag erfarede, at phokierne og alle de andre var draget hjem hver især i løbet i natten, fik de højere tanker om det, der var sket. Men da så Pausanias kom til syne med hæren fra Lakedaimon, mente de endnu engang at være i stor fare, og det blev sagt, at der herskede dyb tavshed og tvivl i deres hær. [22] Den følgende dag ankom imidlertid athenerne, og da de stillede sig ved deres side, og Pausanias for øvrigt hverken rykkede frem eller leverede slag, voksede thebanernes selvtillid atter betydeligt. Pausanias kaldte nu sine *polemarcher* og *pentekosterer* sammen og drøftede, hvorvidt de skulle levere slag eller bede om våbenhvile for at opsamle Lysander og dem, der var faldet sammen med ham. [23] De overvejede følgende: Lysander var død, og hans hær var blevet slået og havde trukket sig tilbage og forladt området; korintherne havde absolut ingen intentioner om at følge dem, og de tilstedeværende tropper var ikke just ivrige efter at føre krig. De overvejede desuden, at modstandernes kavaleri var talrigt, mens deres eget var sparsomt; og vigtigst af alt, at ligene lå for foden af bymuren og ville være vanskelige at samle op – selv hvis de skulle vise sig overlegne – på grund af mændene i tårnene. Af alle disse grunde, besluttede Pausanias og hans befalingsmænd at opsamle ligene under våbenhvile. [24] Thebanerne sagde dog, at de kun ville udlevere ligene på den betingelse, at lakedaimonerne trak sig ud af deres land. Dette blev lakedaimonerne kun glade for at høre, og da de havde opsamlet de døde, forlod de Boiotien. Efter disse begivenheder var lakedaimonerne mismodige – thebanerne derimod var yderst kæphøje, og hvis nogen under tilbagetoget så meget som overvejede at betræde en eller andens ejendom, drev de ham med slag tilbage på vejen. Således endte dette felttog for lakedaimonerne. [25] Hvad Pausanias angår blev han ved sin hjemkomst dømt til døden: Han stod dels anklaget for at være ankommet til Haliartos senere end Lysander, trods aftalen var, at han skulle være kommet samme dag; dels for at have opsamlet ligene under våbenhvile frem for at forsøge at tilkæmpe sig dem; og dels for at have sat de athenske demokrater fri efter at have haft dem i sin magt i Piraeus – og da han tilmed ikke mødte op til retssagen, blev han dødsdømt og flygtede til Tegea, hvor han i stedet døde af sygdom. Dette var altså, hvad der skete i Hellas.